

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ : Εκκλησιαστικής Ιστορίας, Χριστιανικής Γραμματείας,
Αρχαιολογίας και Τέχνης

Τίτλος εισήγησης :

**Οι επιστολές του πάπα Ιννοκεντίου Γ΄ (1198-1216) που αφορούν στη
Θεσσαλονίκη**

Εισηγητής : Κωνσταντίνος Μπατσιόλας, μεταπτυχιακός φοιτητής
Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Ευαγγελία Αμοιρίδου

Οι επιστολές του πάπα Ιννοκεντίου Γ' (1198-1216) που αφορούν στη Θεσσαλονίκη

Ο πάπας Ιννοκέντιος Γ' (1198-1216)¹ συνέδεσε την ποιμαντορία του με τη Δ' Σταυροφορία² και την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους τον Απρίλιο του 1204, η οποία και σήμανε την έναρξη της λατινοκρατίας³ στον ελλαδικό χώρο. Ο Βονιφάτος ο Μομφερατικός (περ. 1150-1207), επικεφαλής της Σταυροφορίας, τελικά ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη ένα βραχύβιο βασίλειο, στο οποίο ήταν υποτελείς διάφοροι σταυροφόροι ηγεμόνες της Θεσσαλίας και της κεντρικής Ελλάδας⁴. Αυτοί, όπως ήταν αναμενόμενο έφεραν μαζί τους και λατινικό κλήρο για τις λατρευτικές ανάγκες των ιδίων, του στρατεύματος αλλά και όλων όσοι τους ακολουθούσαν. Όπως ήταν φυσικό ο Ιννοκέντιος είχε τον κύριο λόγο στη διεύθυνση των διαφόρων ζητημάτων και των συγκρούσεων που κάθε τόσο προέκυπταν. Δεκάδες επιστολές του προς πολιτικά και εκκλησιαστικά πρόσωπα που δραστηριοποιούνταν τότε στον ελλαδικό χώρο μαρτυρούν αυτή την αγωνιώδη και συνεχή προσπάθεια του

¹ Η βιβλιογραφία για τη ζωή και το πολυσχιδές έργο του Ιννοκεντίου είναι εκτενέστατη. Ενδεικτικά θα σημειωθούν τα εξής : Clayton Joseph, *Pope Innocent III and His Times*, Milwaukee : The Bruce Publishing Company, 1941. Moore John C.(ed.), *Pope Innocent III and his World*, Hofstra University:Ashgate 1999 και Moore John c., *Pope Innocent III (1160/61-1216), To Root Up and to Plant*, Leiden – Boston : Brill 2003.

² Είναι προφανές ότι η Δ' Σταυροφορία μελετήθηκε και μελετάται διεξοδικά για όλες τις πτυχές της (αίτια, γεγονότα, συνέπειες κτλ.). Από την ογκωδέστατη βιβλιογραφία εδώ ενδεικτικά θα σημειωθούν : Angold Michael, *Η Τέταρτη Σταυροφορία* (μετ.:Α.Κονδύλης), Αθήνα : Παπαδήμας 2006. Queller Donald E., *The Fourth Crusade, The Conquest of Constantinople*, USA: University of Pennsylvania Press, 1977. Laiou A.(ed.), *Urbs Capta, The Fourth Crusade and its Consequences*, Paris: Lethielleux, 2005. Πήαρς Σερ Έντουιν, *Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204, Ιστορία της Τέταρτης Σταυροφορίας* (μετ.:Ι.Κασσεσιάν-Χ.Κασσεσιάν), Αθήνα: Στοχαστής, 2004. Φίλλιπς Τζόνθαν, *Η Τέταρτη Σταυροφορία και η λεηλασία της Κωνσταντινούπολης* (μετ.: Λ.Καρατζάς), Αθήνα : Ωκεανίδα, 2005 και Μοσχονάς Ν.Γ.(επ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία και ο Ελληνικός Κόσμος*, Αθήνα : Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών –Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, 2007.

³ Για την περίοδο της λατινοκρατίας ενδεικτικά βλ. Miller W., *Η Φραγκοκρατία στην Ελλάδα, 1204-1566* (μετ.: Α.Φουριώτης), Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 1960. Ντούρου-Ηλιοπούλου Μαρία, *Από τη Δυτική Ευρώπη στην Ανατολική Μεσόγειο, Οι Σταυροφορικές Ηγεμονίες στη Ρωμανία (13^{ος}-15^{ος} αιώνας)*, Αθήνα: Gutenberg-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κύπρου, 2012. Carile Antonio, *Per Una Storia Dell' Impero Latino Di Constantinopoli (1204 – 1261)*, Bologna : Casa Editrice Patron, 1972. Arbel Benjamin – Hamilton Bernard – Jacoby David (ed.), *Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean after 1204*, London and New York: Routledge, 1989. Hendrickx Benjamin, *Οι πολιτικοί και στρατιωτικοί θεσμοί της Λατινικής Αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα: Δημιουργία ²1999. Wolf Robert Lee, *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, London: Variorum Reprints, 1976. Lock Peter, *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο 1204-1500* (μετ.:Γ.Κουσουνέλος), Αθήνα: Ενάλιος, 1998. Topping Peter, *Studies on Latin Greece*, London: Variorum Reprints, 1977.

⁴ Το βασίλειο του Βονιφατίου ή αλλιώς «μομφερατικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης» (το οποίο είχε βραχύ βίο, από το 1205 ως το 1224) με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη μέσα στο πλαίσιο της φεουδαρχίας είχε υποτελή τα εξής κρατικά μορφώματα : τη μαρκιονία της Βοδόνιτσας υπό τον Ιταλό Gky Palavicini, τη βαρονία των Σαλώνων από τον Γάλλο Thomas de Stromoncourt, το κρατίδιο της Λάρισας και του Αλυρού από τον Γερμανό Βουβαρδό Γουλιέλμο «Λαρισάιο», το κρατίδιο στο Βελεστίνο από τον Γερμανό Bertold von Katzalenbogen, το δουκάτο των Αθηνών υπό τον Γάλλο (Βουργουνδό) Όθωνα Ντε Λα Ρος και την Εύβοια που κατακτήθηκε από τον Βονιφάτιο και παραχωρήθηκε σε τρεις βαρόνους από τη Βερόνα (τελικά το νησί κατέληξε υποτελές στη Βενετία). Βλ. Γάσπαρης, «Ο Ελληνισμός μετά την Άλωση του 1204», στο Μοσχονάς Ν. (επ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία...*, σελ. 274-276. Fedalto Giorgio, *La Chiesa Latina in Oriente*, vol.I, Italia : Casa Editrice Mazziana, ²1981, σελ. 288. Miller W., *Η Φραγκοκρατία...*, σελ.86-87.

Ιννοκεντίου να ελέγξει και να βάλει σε τάξη τα ζητήματα της νεοπαγούς λατινικής εκκλησίας⁵.

Ένας αριθμός αυτών των επιστολών του Ιννοκεντίου αφορούν σε πρόσωπα που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με τη Θεσσαλονίκη. Οι επιστολές αυτές είναι δυνατόν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις ομάδες :

Πρώτον, επιστολές που εστάλησαν σε πρόσωπα της λατινικής εκκλησίας της Θεσσαλονίκης αλλά τα θιγόμενα ζητήματα δεν σχετίζονται με τη Θεσσαλονίκη. Οι επιστολές αυτές έχουν κατά βάση ενημερωτικό- πληροφοριακό χαρακτήρα, παρέχουν όμως πολύτιμες πληροφορίες για τις πολιτικές και εκκλησιαστικές εξελίξεις σε άλλες περιοχές του ελλαδικού χώρου, όπως για παράδειγμα στην περιοχή της Θήβας όπου και εκδηλώθηκαν σφοδρές συγκρούσεις στους κόλπους της λατινικής εκκλησιαστικής κοινότητας⁶. Οι επιστολές αυτές βρίθουν από πληροφορίες για συγκρούσεις στους κόλπους των σταυροφόρων οι οποίες σε κάποιες περιπτώσεις είναι αρκετά λεπτομερείς. Ίσως μάλιστα εντυπωσιάζει το γεγονός ότι συγκρούστηκαν λατίνοι κληρικοί μεταξύ τους για την κάρπωση περιουσιακών στοιχείων και οικονομικών πόρων, αλλά και λατίνοι κληρικοί με πολιτικά πρόσωπα ή μέλη μοναστικών ταγμάτων⁷.

Δεύτερον, επιστολές που θίγουν ζητήματα της Θεσσαλονίκης, αλλά έχουν αποσταλεί σε εκκλησιαστικά πρόσωπα άλλων περιοχών του ελλαδικού χώρου.

Τρίτον, επιστολές του Ιννοκεντίου προς εκκλησιαστικά και πολιτικά πρόσωπα της λατινικής κοινότητας της Θεσσαλονίκης για ζητήματα που αφορούν άμεσα στη Θεσσαλονίκη. Οι επιστολές των δύο αυτών κατηγοριών είναι και που θα μελετηθούν παρακάτω⁸.

Οι επιστολές αυτές είναι γραμμένες από το 1206 μέχρι το 1214 στη λατινική γλώσσα και παραμένουν αμετάφραστες στην ελληνική ή σε κάποια άλλη σύγχρονη ευρωπαϊκή γλώσσα⁹.

⁵ Ενδεικτικά βλ. Ζαχαρόπουλος Νίκος, *Η Εκκλησία στην Ελλάδα κατά τη Φραγκοκρατία*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 2003 (4^η ανατ.). Andrea Alfred John, *Pope Innocent III as Crusader and Canonist : his relations with the Greeks of Constantinople, 1198-1216*, ανέκδοτη διδακτορική διατριβή στο Cornell University 1969 και Fedalto G., *La Chiesa...*, vol.I. και vol.II.

⁶ Ενδεικτικά βλ. Janin Raymond, «L' Église latine àThessalonique de 1204 à la conquête turque», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 209. Angold M., *Η Τέταρτη Σταυροφορία*, σελ. 211. Για την παπική επιστολή βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XV, (επιστολή) XXX, Arciepiscopo Thessalonicensi, et Electo Detniacensi, et Thesaurario Sancti Demetrii Thessalonicensis, «Delegat cognitionem de injectione manum violenta», *Patrologia Latina*(εφεξής *PL*) 216, στ. 565-566 και Potthast Augustus, *Regesta Pontificum Romanorum*, vol.1, επιστολή 4428, σελ. 383, Berolini 1879.

⁷ Για τα διάφορα ζητήματα και τις ποικίλες συγκρούσεις και διαμάχες της λατινικής εκκλησίας στον Ελλαδικό χώρο κατά τα πρώτα χρόνια της λατινοκρατίας ενδεικτικά βλ. Α.Πανοπούλου, «Οι Συνέπειες της Σταυροφορίας στο Εκκλησιαστικό Πεδίο» στο : Ν.Μοσχονάς (επιμ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία...*, σελ.344-360. Lock P., *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο...*, σελ. 320 κ.εξ. Angold M., *Η Τέταρτη Σταυροφορία*, σελ. 203 κ.εξ. Βέβαια, πιο εξειδικευμένο είναι το έργο : Ζαχαρόπουλος Ν., *Η Εκκλησία...*, όπου εκεί περιγράφονται και θίγονται πιο αναλυτικά τα διάφορα ζητήματα.

⁸ Όλες οι επιστολές του Ιννοκεντίου Γ' που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τη Θεσσαλονίκη μελετώνται διεξοδικά στην μεταπτυχιακή μου εργασία *Οι επιστολές του πάπα Ιννοκεντίου Γ' προς τη λατινική κοινότητα της Θεσσαλονίκης*.

⁹ Ενδεικτικά βλ. Cheney C.R., «The Letters of Pope Innocent III», *Bulletin of the John Rylands Library*, 35 (1952), σελ. 23-43.

Τα ζητήματα που θίγουν οι επιστολές αποκαλύπτουν πολλές και ενδιαφέρουσες πτυχές για τη Θεσσαλονίκη στην περίοδο της λατινοκρατίας και όχι μόνο για τους λατίνους κατακτητές της πόλης. Σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις οι επιστολές αποτελούν τις μοναδικές πηγές πληροφοριών για τα γεγονότα που αναφέρουν.

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει ένας αριθμός πέντε επιστολών που απεστάλησαν σε διάφορα πρόσωπα και αφορά στην εγκατάσταση λατίνου αρχιεπισκόπου στη Θεσσαλονίκη, αφού ο ορθόδοξος μητροπολίτης είχε εγκαταλείψει την έδρα του μετά την κατάληψη της πόλης από τους λατίνους.

Η πρώτη επιστολή¹⁰ αποστάληκε στον Νιβελόν, επίσκοπο Σουασόν στη Γαλλία. Ο Νιβελόν είχε εκλεγεί επίσκοπος Θεσσαλονίκης και ο Ιννοκέντιος επικύρωνε την εκλογή του επιτρέποντάς του, μάλιστα, να παραμείνει και επίσκοπος στην αρχική του επισκοπή, στη Σουασόν. Όμως, ο Νιβελόν δεν πρόλαβε να ασκήσει τα ιερατικά του καθήκοντα καθώς πέθανε απρόσμενα πριν εγκατασταθεί στη Θεσσαλονίκη¹¹.

Ακολούθως, ο Ιννοκέντιος απευθύνεται με επιστολή¹² του στον Πέτρο, ηγούμενο της μονής των Κεστερκιανών στο Λοκέντιο και επίσκοπος Υροϊενσις¹³. Ο Πέτρος όμως φαίνεται να μην αποδέχτηκε την «πρόταση» του πάπα και λίγο αργότερα ανήλθε στο θρόνο του λατινικού πατριαρχείου της Αντιόχειας¹⁴.

Οι λατίνοι της πόλης όμως, χωρίς πρωθύστερη επικοινωνία με τον πάπα, εκλέγουν στον αρχιεπισκοπικό θρόνο της Θεσσαλονίκης τον Guarinus μέχρι τότε αρχιεπίσκοπος Βρύσεως¹⁵. Η αναγνώριση του από τον Ιννοκέντιο δεν έγινε άμεσα. Πρώτα ζήτησε να εξεταστεί η κανονικότητα της εκλογής και να διερευνηθούν διάφορες πτυχές του ζητήματος. Ειδικότερα γι' αυτόν τον σκοπό έστειλε δύο επιστολές : α) την 1^η Νοεμβρίου 1208 προς τους λατίνους αρχιεπισκόπους Θηβών και

¹⁰ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* IX, (επιστολή) CC, Episcopo Suessionensi, «Indulget ei ut Ecclesiam Thessalonicensem, retenta Ecclesia Suessionensi, accipere possit», *PL* 215, στ. 1037–1038 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, επιστολή 2929, σελ. 250.

¹¹ Βλ. Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 207 και Fedalto G., *La Chiesa...*, vol.I, σελ.290.

¹² Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XI, (επιστολή) CVI, Υροϊενσι Episcopo, «Ut consentiat translationi suae ad Ecclesiam Thessalonicensem», *PL* 215, στ.1425 και για την ίδια επιστολή βλ. Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3444, σελ. 296.

¹³ Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 207-208 και Fedalto G., *La Chiesa...*, vol.I, σελ.290.

¹⁴ Για τον Πέτρο ως Λατίνο Πατριάρχη Αντιοχείας επίσης βλ. Runciman Steven, *Η Ιστορία των Σταυροφοριών* (μετ.:Α. Βλαβιανού) τ. Γ', Αθήνα: Γκοβόστης 2006, σελ. 146. Moore J., *Pope Innocent III*, σελ. 194. Υπάρχουν και επιστολές του Ιννοκεντίου για το θέμα αυτό, ενδεικτικά βλ. Innocentii III PP. *Regestorum Lib.* XII, (επιστολή) VII, Patriarchae Hierosolynitano Apostolicae Sedis Legato, «De translatione episcopi Υροϊενσις ad patriarchatum Antiochenum», *PL* 216, στ.47-48.

¹⁵ Ενδεικτικά βλ. Janin R., «La hiérarchie ecclésiastique dans le diocèse de Thrace», *Revue des études byzantines*, 17 (1959), σελ. 142-143 και Wolf R.L., «The organization of the Latin Patriarchate of Constantinople, 1204-1261: Social and Administrative Consequences of the Latin Conquest», *Traditio*, VI (1948), σελ.53 και στο *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, Variorum Reprints VIII.

Λαρίσης προκειμένου να ερευνήσουν το ζήτημα¹⁶ και β) την άνοιξη του 1210 στον αρχιεπίσκοπο Νέων Πατρών/Υπάτης, στον επίσκοπο Θερμοπυλών και στον εκλεγμένο αλλά όχι χειροτονημένο επίσκοπο Αυλώνας (Αττικής)¹⁷. Εν τέλει με επιστολή¹⁸ του στις 8 Απριλίου 1212 ο Ιννοκέντιος αναγνώρισε τον Guarinus ως αρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης και επικύρωσε έτσι την εκλογή του-στην ίδια επιστολή δίνονται και ποικίλες οδηγίες για το πώς θα πρέπει να ασκεί τα καθήκοντά του ο αναγνωρισμένος πλέον αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης και οι διάδοχοί του¹⁹.

Μετά το θάνατο του Βονιφατίου το 1205, η σύζυγός του η Μαρία-Μαργαρίτα, πρώην σύζυγος του βυζαντινού αυτοκράτορα, ανέλαβε μαζί με ένα συμβούλιο και μαζί με τον ανήλικο Δημήτριο –καρπό του γάμου της με το Βονιφάτιο –την αντιβασιλεία του βασιλείου της Θεσσαλονίκης²⁰. Ο Ιννοκέντιος ανέπτυξε επικοινωνία με τη Μαρία-Μαργαρίτα για διάφορα ζητήματα. Σε ό,τι αφορά στη Θεσσαλονίκη, ο Ιννοκέντιος με επιστολή του τη θέτει υπό την προστασία του και τον γιο της μαζί ως πολιτικούς άρχοντες της πόλης²¹. Επίσης, επικυρώνει διάφορες δωρεές και φεουδαρχικού τύπου δικαιώματα που έγιναν προς αυτήν από τον αυτοκράτορα της

¹⁶ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XI, (επιστολή) CLXXI, Larissen et Thebano Archiepiscopis, «Ut inquirant de postulato ad Ecclesiam Thessalonicensem», *PL* 215, στ. 1478-1479 και για την ίδια επιστολή βλ. Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3529, σελ. 304.

¹⁷ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib* XIII., (επιστολή) XIII, Archiepiscopo Neopatrensi, et Cermopilensi Episcopo, et Electo Avelensii, «De electione archiepiscopi Thessalonicensis», *PL* 216, στ.213-216 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3934, σελ. 340.

¹⁸ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XV, (επιστολή) XVIII, G. Thessalonicensi Archiepiscopo Euisque Successoribus Canonice Substituendis In Perpetuum, «Eum constituit primatem et legatum sedis apostolicae», *PL* 216, στ. 555–558 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 4422, σελ. 382.

¹⁹ Για το ίδιο ζήτημα βλ. Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 207-210 και Fedalto G., *La Chiesa...*, vol.I, σελ. 290-291.

²⁰ Η σημαντικότερη πηγή για τη σύντομη ιστορία του Μομφερατικού Βασιλείου της Θεσσαλονίκης, όπου και περιγράφεται με αρκετές λεπτομέρειες η εκστρατεία του Ερρίκου στη Θεσσαλονίκη, είναι το έργο του Ερρίκου της Βαλενσιέν· βλ. Ερρίκος της Βαλενσιέν, *Η Ιστορία του Αυτοκράτορα Ερρίκου της Κωνσταντινούπολης* (μετ.:Κ.Αντύπας), Αθήνα: Χατζηνικολή 1987, σελ.59-127. Επίσης, βλ. Θεοχαρίδου, *Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους Μέσους Χρόνους*, Θεσσαλονίκη: Μακεδονική Βιβλιοθήκη-Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, 1980, σελ. 320-327. Hendrickx B., «Η πολιτική του Αυτοκράτορος Ερρίκου της Φλάνδρας προς τους Έλληνες και Φράγκους του Μομφερατικού Βασιλείου της Θεσσαλονίκης», *Βυζαντινή Μακεδονία 324–1430 μ.Χ.*, Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 1995, σελ. 129-136 [Μακεδονική Βιβλιοθήκη, Αρ. 82] · Lock P., *Οι Φράγκοι στο Αιγαίο*, σελ. 108–112 και 114-115· Wolf R.L., «The Latin Empire of Constantinople», στο: *A History of the Crusades*, Madison : University of Wisconsin Press 1969 και στο *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, Variorum Reprints I, σελ. 203-210 και 214. Van Tricht F., *The Latin Renovatio of Byzantium* , Leiden-Boston: Brill, 2011, σελ.212–215. Νταμπλιάς Χ, *Η Ιστορία της Θεσσαλίας*, Θεσσαλονίκη : Ηρόδοτος, 2002, σελ. 31–35. Σταυρίδου-Ζαφράκα Α., *Νίκαια και Ήπειρος τον 13^ο αιώνα*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1991 σελ. 63–67. Βακαλόπουλος Α., *Ιστορία της Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1983, σελ.128-129. Κορδώσης Μ., *Η κατάκτηση της Νότιας Ελλάδας από τους Φράγκους*, Θεσσαλονίκη 1986, σελ.120-121 και 141-143. Nicol D., «The Fourth Crusade and the Greek and Latin Empires», στο: Hussey J.M. (ed.), *The Cambridge Medieval History, IV: The Byzantine Empire, part 1: Byzantium and its Neighbours*, Cambridge 1966 και στο : *Byzantium: its ecclesiastical history and relations with the western world*, London: Variorum Reprints III, 1972, σελ. 297-301, 304-306 και 308. Wolf R.L., «The organization...», *Traditio*, VI (1948) και στο *Studies in the Latin Empire of Constantinople*, London: Variorum Reprints VIII, 1976, σελ.37-38.

²¹ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XIII, (επιστολή) XXXIII, Mariae Constantinopolitanae Imperatrici Illustri, «Confirmat donationem propter nuptias», *PL* 216, στ. 226 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3955, σελ. 341.

Κωνσταντινούπολης Ερρίκο²². Οι επιστολές του Ιννοκεντίου αυτές αποτελούν μια έμμεση παρέμβαση στα πολιτικά πράγματα της Θεσσαλονίκης.

Ένας άλλος αριθμός επιστολών του Ιννοκεντίου σχετίζεται με μοναστήρια και ναούς της Θεσσαλονίκης. Με επιστολή του ο Ιννοκέντιος προς τη μονή Ακαπνίου θέτει τη μονή υπό την προστασία του και οι εκεί εγκαταβιώνοντες μοναχοί θα πληρώνουν ετήσιο φόρο²³. Με άλλη επιστολή του προσπαθεί να θέσει όρια σε αυθαιρεσίες που γίνονται σε βάρος των λεγόμενων «αυτοκρατορικών» μοναστηριών μέσα στα όρια του βασιλείου της Θεσσαλονίκης²⁴. Με άλλη επικυρώνει δικαιώματα των Ναϊτών Ιπποτών για τη μονή Φιλοκαλίου²⁵.

Σε τέσσερις επιστολές²⁶ του ο Ιννοκέντιος θίγει το ζήτημα της μονής Χορταΐτου : κιστερκιανοί μοναχοί κατέλαβαν το εν λόγω μοναστήρι κατόπιν δωρεάς, αλλά αυτοί το λεηλάτησαν και το κατέστρεψαν κι έτσι ο λατίνος αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης Ερρίκος (1206-1216) τους εκδίωξε από εκεί. Όμως, ο Ιννοκέντιος Γ΄ με επιστολή του το 1214, παρά το γεγονός ότι κατακρίνει τις εκτεταμένες καταστροφές, εν τέλει δίνει οδηγίες να επιστρέψουν οι κιστερκιανοί στο μοναστήρι.

Τέλος, με άλλη επιστολή²⁷ του ο Ιννοκέντιος Γ΄ επικυρώνει δωρεά που είχε γίνει στους μοναχούς του Παναγίου Τάφου για τα εισοδήματα της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου²⁸. Στην πραγματικότητα η επιστολή αυτή του Ιννοκεντίου στο μεγαλύτερο μέρος της αναπαράγει παλαιότερη επιστολή του λατίνου αρχιεπίσκοπου Guarinus για το ζήτημα αυτό.

²² Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XIII, (επιστολή) XXXIV, Eidem, «Confirmat donationem factam ab imperatore», *PL* 216, στ. 227 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3956, σελ. 341.

²³ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XIII, (επιστολή) XXXVI, Abbati et Conventui Acapni, «Suscipitur sub protectione sedis apostolicae », *PL* 216, στ. 227 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3953, σελ. 341. Επίσης, βλ. Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 214-215.

²⁴ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XIII, (επιστολή) XXXVII, Eisdem(=Heracliensi Archiepiscopo, et Cardicensi et Fermopilensi Episcopis), «De libertate monasteriorum regalium», *PL* 216, στ. 227-228 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 3950, σελ. 341.

²⁵ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XIII, (επιστολή) CXLV, Eisdem (=Magistro et Fratribus Militiae Templi), «De eodem argumento», *PL* 216, στ. 328 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 4083, σελ.352. Επίσης, βλ. Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 214.

²⁶ Οι παπικές επιστολές είναι οι εξής :

A) Innocentii III *Regestorum Lib.* XV, (επιστολή) LXX, Abbati et Fratribus De Locedio, «Restituitur eis quaedam possessio», *PL* 216, στ.594-595 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 4491, σελ. 388 και σελ. 209 επιστολή 4492. Επίσης, Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958). Στην πραγματικότητα είναι η ίδια επιστολή την οποία ο Ιννοκέντιος Γ΄ στέλνει σε διαφορετικά πρόσωπα: στην *PL* περιλαμβάνεται ως μια επιστολή, ενώ στο έργο του Potthast ως δύο επιστολές (4491 και 4492) σημειώνοντας στην 4491 ότι ο πάπας έστειλε την ίδια επιστολή στους προαναφερθέντες αρχιεπισκόπους.

B) Innocentii III *Regestorum Lib.* XVI, (επιστολή) CLXII, Albanensi Episcopo Apostolicae Sedis Legato, «Scribitur pro monasterio de Chortato», *PL* 216, στ. 951-952 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 4879, σελ. 426.

²⁷ Βλ. Innocentii III *Regestorum Lib.* XV, (επιστολή) LXXXVI, Priori et Capitulo Dominici Sepulchri Jerosolymitani, «Confirmatur quaendam compositio», *PL* 216, στ. 603-605 και Potthast, *Regesta...*, vol.1, (επιστολή) 4500, σελ. 388-389.

²⁸ Βλ. Janin R., «L' Église latine...», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 212-213.

Άλλες επιστολές του Ιννοκεντίου αφορούν σε διοικητικά ζητήματα της εκκλησίας της Θεσσαλονίκης. Με επιστολή²⁹ του επιβεβαιώνει κάποιες «ελευθερίες» που απολάμβανε ο κλήρος της Θεσσαλονίκης που είχε δηλώσει υποταγή στον πάπα και μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα σημαντική καθώς διαρρήδην ο Ιννοκέντιος δηλώνει ότι μέρος του κλήρου της Θεσσαλονίκης μεταστράφηκε προς τη ρωμαιοκαθολική εκκλησία. Με άλλη επιστολή³⁰ του επικυρώνει την εκλογή κάποιου Βαλδουίνου στο αξίωμα του αρχidiaκόνου³¹. Τέλος, ο Ιννοκέντιος με επιστολή³² του θίγει το ζήτημα του «*ius patronatus*», δηλαδή όσον αφορά στα δικαιώματα για διοικητικά ζητήματα ή για περιουσιακά στοιχεία των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων.

Ανακεφαλαιώνοντας, διαπιστώνουμε ότι από τις επιστολές του Ιννοκεντίου αναδεικνύονται τα διάφορα ζητήματα που απασχόλησαν τη λατινική εκκλησία του ελλαδικού χώρου –και βέβαια και της Θεσσαλονίκης. Τα ζητήματα αυτά είναι κυρίως διοικητικά : εκλογή επισκόπων και επικύρωση εκκλησιαστικών αξιωμάτων, κατοχή εκκλησιαστικής περιουσίας, κάρπωση εκκλησιαστικών εισοδημάτων, προστασία της εκκλησιαστικής περιουσίας από τις αυθαιρεσίες της πολιτικής εξουσίας. Βέβαια, αναδεικνύονται παράλληλα και οι ποικίλες συγκρούσεις που ενδημούσαν και κατέτρυχαν τη λατινική εκκλησία και, προφανώς, ήταν ένας σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας για την ευνοϊκή αντιμετώπισή της από τους ορθοδόξους. Διαφαίνεται, επίσης, και μια προσπάθεια να οργανωθεί μια λατινική ιεραρχία με βάση τις προϋπάρχουσες δομές της ορθόδοξης εκκλησίας- σε λίγες εξαιρέσεις έχουμε μεταβολή των ορίων των επισκοπών³³. Πληροφορίες αντλούνται, κυρίως έμμεσες, για τις σχέσεις μεταξύ των γηγενών ορθοδόξων και των λατίνων κατακτητών: τουλάχιστον, όπως διαπιστώνουμε από τις επιστολές, ο κανόνας δεν ήταν η σύγκρουση. Μαθαίνουμε, επίσης, ποια εκκλησιαστικά ιδρύματα της Θεσσαλονίκης κατέλαβαν οι λατίνοι: βάσει των επιστολών οι περισσότερες εκκλησίες παρέμειναν στην ορθόδοξη κοινότητα, ενώ αυτοί κατέλαβαν την Αγία Σοφία (η οποία έγινε ο καθεδρικός ναός τους), τον Άγιο Δημήτριο και τα μοναστήρια που προαναφέρθηκαν³⁴.

Από την άλλη πλευρά ίσως να είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι στις επιστολές του Ιννοκεντίου δεν γίνεται καμία μα καμία αναφορά σε θεολογικά ζητήματα και ειδικά στις θεολογικές διαφορές της εκκλησίας της Ρώμης με την Κωνσταντινούπολη. Επιπρόσθετα, δεν έχουμε αναφορές για εκτεταμένες λεηλασίες των λατίνων σε βάρος των ορθοδόξων, όπως είναι η διάχυτη εντύπωση. Εχουμε

²⁹ Βλ. *Innocentii III Regestorum Lib. XIII*, (επιστολή) XLI, *Fermopilensi et Cardicensi Episcopis*, «*De libertate cleri*», *PL* 216, στ.229 και *Potthast, Regesta...*,vol.1, (επιστολή) 3951, σελ. 341.

³⁰ Βλ. *Innocentii III Regestorum Lib. XV*, (επιστολή) LI, *Balduino Archidiacono Thessalonicensi*, «*Ei confirmat archidiaconatum*», *PL* 216, στ.582 και *Potthast, Regesta...*,vol.1, (επιστολή) 4462, σελ. 385.

³¹ Βλ. *Janin R.*, «*L' Église latine...*», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ. 212.

³² Βλ. *Innocentii III Regestorum Lib. XV*, (επιστολή) LXXV, *Archiepiscopo Thessalonicensi, et Cardicensi et Sithoniensi episcopis*, «*De restituendis abbatibus et aliis*», *PL* 216, στ. 597 και *Potthast, Regesta...*, vol.1 , (επιστολή 4483), σελ. 387.

³³ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνένωση των επισκοπών Κίτρους και Πλαταμώνος λόγω της ενδεια –και οι δύο επισκοπές ήταν υποκειμένες στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Ενδεικτικά βλ. *Fedalto G.*, *La Chiesa...*, vol.I, σελ.260-261 και 293.

³⁴ Για τους λατίνους που ενδεχομένως ζούσαν στη Θεσσαλονίκη και πριν αυτή τη σύντομη περίοδο της λατινοκρατίας δεν μας παραδίδεται να κατέχουν κάποιον ναό στην πόλη. Βλ. *Janin R.*, «*L' Église latine...*», *Revue des études byzantines*, 16(1958), σελ 210-211.

τέτοιες αναφορές, αλλά αυτές είναι συγκεκριμένες και, ενδεχομένως, περιορισμένες. Δεν έχουμε πληροφορίες για εκτεταμένες διώξεις σε βάρος των ορθοδόξων ή και για ευρείες συγκρούσεις με τους λατίνους. Αντιθέτα, όπως είδαμε, έχουμε σαφείς πληροφορίες για μέρος του κλήρου της Θεσσαλονίκης πως δήλωσε υπακοή στον πάπα.

Απολήγοντας, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι επιστολές του Ιννοκεντίου αποτελούν πολύτιμες πηγές για τα πρώτα χρόνια της λατινοκρατίας καθώς μελετώντας το περιεχόμενό τους αρύονται ποικίλες πληροφορίες για την εκκλησιαστική, πολιτική και κοινωνική ζωή, όχι μόνο της Θεσσαλονίκης αλλά και εν γένει του ελλαδικού χώρου.